

ปัญหาการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในศาลทหาร¹

ธาดาพงศ์ คงแก้วด้วง²

จากการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในศาลทหาร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิด ความหมาย ความเป็นมา วิวัฒนาการของการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในศาลทหาร ซึ่งทำให้ผู้ศึกษาได้รับความรู้ความเข้าใจว่า การบังคับใช้พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ไม่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากมีปัญหาเกี่ยวกับอำนาจฟ้องของผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร ตามมาตรา 49 ปัญหาเกี่ยวกับการการควบคุมและตรวจสอบโดยองค์กรภายนอกในการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของอัยการทหาร และปัญหาสิทธิในการอุทธรณ์และฎีกาในศาลทหารเวลาไม่ปกติ และในศาลอาญาศึก ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 61 วรรคสอง จากการศึกษานี้ทำให้ทราบว่าปัญหาการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในศาลทหาร ยังมีข้อบกพร่องหลายประการอันควรได้รับการพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นซึ่งสรุปได้ ดังต่อไปนี้

จากการศึกษาประเด็นปัญหาอำนาจฟ้องของผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 พบว่าสำหรับการดำเนินคดีอาญาในศาลทหารของไทยนั้นใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลัก ซึ่งมีความคิดแนวพื้นฐานว่าความผิดอาญาเป็นความผิดที่มีผลกระทบต่อชุมชนหรือสังคม รัฐจึงมีหน้าที่ควบคุมอาชญากรรมและรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองและถือว่าเป็นผู้ซึ่งมีอำนาจฟ้องคดีอาญาแก่ผู้กระทำความผิด ส่วนประชาชนหรือเอกชนไม่ถือเป็นผู้เสียหายและไม่มีความหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง จึงไม่มีสิทธิฟ้องผู้กระทำความผิดได้ด้วยตนเอง เมื่อผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารไม่มีสิทธิในการฟ้องคดีอาญาในศาลทหาร ทำให้เพียงให้อัยการทหารเท่านั้นที่เป็นโจทก์ฟ้องคดีแทน ซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 วรรคแรกได้บัญญัติไว้ ระบบการดำเนินคดีในศาลทหารไทยจึงพิจารณาถึงสถานะของผู้เสียหายเป็นหลักในการกำหนดบุคคลผู้มีอำนาจในการฟ้องคดีอาญาต่อศาลทหาร เมื่อผู้เสียหายซึ่งไม่ได้

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง มาตรการทางกฎหมายในการใช้อำนาจในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจ โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์ประเทือง ธนิยผล และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์จรัส เล็งวิทยา และ รองศาสตราจารย์จุฑา วงศ์ทองสรรค์

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร ต้องถูกจำกัดสิทธิ ทำให้ไม่สามารถฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้ ทำได้เพียงแต่ต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์เท่านั้น

จึงเห็นได้ว่าบัญญัติตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 นั้นยังไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 26 ที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคล และยังขัดต่อหลักนิติธรรม โดยการอ้างเหตุผลเกี่ยวกับความลับของทางราชการทหาร และความมั่นคงปลอดภัยของประเทศ ซึ่งในปัจจุบันสถานการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไป หากจะอ้างเหตุผลเรื่องความลับของทางราชการทหารมาเป็นเหตุให้ต้องมีการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนซึ่งเป็นผู้เสียหายและไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้นั้น ไม่น่าจะมีเหตุผลเพียงพอ

นอกจากนี้การที่ผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหารถูกจำกัดสิทธิทำให้ไม่สามารถฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้นั้น ส่งผลให้บุคคลดังกล่าวต้องเสียสิทธิต่าง ๆ ในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เช่น สิทธิในการขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ สิทธิในการรับมรดกความ สิทธิในการจัดการแทนผู้เสียหาย รวมไปถึงสิทธิในการอุทธรณ์และฎีกาด้วย

ประเด็นปัญหาที่สองปัญหาการควบคุมและตรวจสอบโดยองค์กรภายนอกในการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของอัยการทหาร ตามระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 10 แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ 3 แห่งระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2526 และข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยอัยการทหาร พ.ศ.2499 ข้อ 5 (1) จะเห็นได้ว่า อำนาจในทุก ๆ ด้านที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาทหาร จะตกอยู่ในความควบคุมของผู้บัญชาการมณฑลทหารและผู้บังคับการจังหวัดทหารแต่เพียงผู้เดียว ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารจึงเป็นผู้ที่มีอำนาจและอิทธิพลต่อการพิจารณาสั่งคดีและดำเนินคดีของอัยการทหารอย่างมาก สามารถโน้มน้าวและบีบบังคับให้อัยการทหารพิจารณาสั่งคดีและดำเนินคดีในลักษณะที่เอื้อประโยชน์หรือช่วยเหลือผู้กระทำความผิดหรือตามแนวทางที่ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารต้องการได้อีกทั้ง ในกรณีที่หัวหน้าอัยการทหาร ผู้บัญชาการมณฑลทหาร และผู้บังคับการจังหวัดทหารสั่งคดีตรงตามความเห็นทางคดีของอัยการทหารเจ้าของสำนวน ความเห็นและคำสั่งทางคดีไม่ว่าจะเป็นสั่งฟ้อง หรือสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาของอัยการทหารเจ้าของสำนวนและผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารจะไม่ถูกควบคุมและตรวจสอบจากองค์กรใด ๆ เลยไม่ว่าจะเป็นโดยองค์กรภายใน หรือโดยองค์กรภายนอก หรือโดยผู้เสียหาย

ประเด็นปัญหาที่สามปัญหาเกี่ยวกับสิทธิในการอุทธรณ์และฎีกาในศาลทหารเวลาไม่ปกติ และในศาลอาญาศึก ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 61 วรรคสอง การห้ามอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาไม่ปกติ และศาลอาญาศึกหรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดี

แทนศาลอาญาศึกนั้นย่อมเป็นการจำกัดสิทธิของคู่ความในการต่อสู้คดี และทำให้การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนตามรัฐธรรมนูญเป็นไปอย่างไม่เต็มที่ เป็นการกระทบกระเทือนสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพของจำเลยที่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร และหากเปรียบเทียบกับ การจำกัดสิทธิการอุทธรณ์หรือฎีกาของจำเลยในศาลทหารเวลาไม่ปกติตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 กับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้วจะพบว่าในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่มีบทบัญญัติตัดสิทธิห้ามมิให้จำเลยอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้นในเวลาไม่ปกติแต่อย่างใด ศาลทหารในเวลาไม่ปกตินั้น จะมุ่งเน้นให้ความสำคัญในเรื่องความเด็ดขาด รวดเร็ว ในการดำเนินคดี โดยลดกระบวนการพิจารณาคดีให้เหลือเพียงศาลเดียว และกำหนดให้คู่ความในคดีไม่สามารถใช้สิทธิในการอุทธรณ์ฎีกาต่อศาลที่สูงกว่าได้ เมื่อศาลทหารชั้นต้นได้มีคำพิพากษาเป็นประการใดแล้ว ถือเป็นที่สุดตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 61

จากการศึกษาค้นคว้าปัญหาการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในศาลทหาร ผู้ศึกษาพบว่า มีข้อเสนอแนะ คือ

1. ปัญหาอำนาจฟ้องของผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49

ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าควรมีการแก้ไขพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 แก้ไขเพิ่มเติม เป็น

วรรคแรก

“บุคคลเหล่านี้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาลทหารได้

(1) พนักงานอัยการทหาร

(2) ผู้เสียหาย

วรรคสอง

“ศาลทหารในเวลาไม่ปกติหรือศาลอาญาศึก หรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึกตามความในมาตรา 40 และมาตรา 43 ให้อัยการทหารมีอำนาจเป็นโจทก์ ผู้เสียหายจะเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการในระยะใดระหว่างพิจารณา ก่อนศาลพิพากษาก็ได้”

วรรคสาม

“ให้นำบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยผู้เสียหายและผู้มีอำนาจในการจัดการแทนผู้เสียหายมาใช้บังคับโดยอนุโลม”

ควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 51 และ 53 โดยให้นำเอาหลักในการร้องขอให้จำเลยคืนทรัพย์ใช้ราคาทรัพย์ หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายในศาลพลเรือนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 และ 44/1 มาใช้ในศาลทหาร เพื่อลดภาระที่ไม่

จำเป็นในการขอให้จำเลยคืนทรัพย์ ไร่ราคาทรัพย์ หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหาย โดยให้อัยการ ทหารหรือผู้เสียหายมีอำนาจร้องขอให้จำเลยคืนทรัพย์ ไร่ราคาทรัพย์ หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายในศาลทหารได้ จึงควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 51 และ มาตรา 53 ดังนี้

แก้ไขเพิ่มเติมใหม่เป็นว่า “มาตรา 53 ผู้เสียหายจะร้องขอให้จำเลยคืนทรัพย์ ไร่ราคาทรัพย์ หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายในศาลทหารก็ได้ทั้งนี้ให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 มาบังคับใช้โดยอนุโลม”

เมื่อได้รับการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติดังกล่าวแล้ว จะเป็นประโยชน์แก่ผู้เสียหายในศาลทหารเป็นอย่างมาก ไม่ว่าผู้เสียหายนั้นจะเป็นรัฐบาลหรือไม่ก็ตาม จะเป็นการให้สิทธิแก่ผู้เสียหาย มีสิทธิร้องขอให้จำเลยคืนทรัพย์ ไร่ราคาทรัพย์ หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายในศาลทหารได้โดยไม่ต้องนำคดีไปฟ้องยังศาลพลเรือน ช่วยลดภาระหรือขั้นตอนที่ไม่จำเป็นให้แก่ผู้เสียหายให้ได้รับการเยียวยาชดใช้ค่าสินไหมทดแทนได้โดยสะดวกและรวดเร็ว

2. ปัญหาเกี่ยวกับการใช้ดุลพินิจในการสั่งฟ้องคดีอาญาในศาลทหาร ตามระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 10 และการควบคุมและตรวจสอบโดยองค์กรภายนอกในการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของอัยการทหาร

ผู้ศึกษาเห็นว่าควรแก้ไข เป็นข้อ 10 ดังนี้

เมื่อได้รับความเห็นและสำนวนจากพนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารแล้ว ให้อัยการศาลทหารกรุงเทพ หรืออัยการศาลทหารแห่งอื่น ปฏิบัติดังต่อไปนี้

“(1) ในกรณีที่มีความเห็นควรสั่งฟ้อง ให้อัยการศาลทหารกรุงเทพ หรืออัยการศาลทหารแห่งอื่นเป็นผู้มีอำนาจพิจารณาสั่งคดีเพื่อออกคำสั่งเพื่อฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล จากนั้นให้อัยการทหารเสนอรายงานการคดีตรงต่อผู้บังคับบัญชาเพื่อทราบ

(2) ในกรณีที่มีคำสั่งไม่ฟ้อง ให้อัยการทหารเสนอรายงานการคดีไปยังเจ้ากรมพระธรรมนูญเป็นผู้พิจารณาสั่งคดี

หากเจ้ากรมพระธรรมนูญมีคำสั่งไม่ฟ้องและผู้เสียหายไม่พอใจคำสั่งดังกล่าว ให้ยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อให้ศาลไต่สวนว่าควรจะรับคำฟ้องให้พิจารณาหรือไม่ หากเห็นควรที่จะรับฟ้องไว้พิจารณา ให้ส่งหนังสือไปยัง กรมพระธรรมนูญเพื่อให้แต่งตั้งอัยการเข้ามาเป็นโจทก์และดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป”

3. ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิในการอุทธรณ์และฎีกาในศาลทหารเวลาไม่ปกติ และในศาลอาญาศึก ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 61 วรรคสอง

เห็นควรให้มีการแก้ไขมาตรา 61 แก้ไขเพิ่มเติมว่า

วรรคแรก

“ภายใต้บังคับบทบัญญัติว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกาตามพระราชบัญญัตินี้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหาร โจทก์ จำเลย ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการหรือผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ อุทธรณ์หรือฎีกาได้ภายใน

หนึ่งเดือน นับแต่วันอ่านหรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งให้จำเลยฟัง ทั้งนี้ ให้ยื่นต่อศาลทหารชั้นต้น
ที่มีคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น”

วรรคสอง

“คดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาไม่ปกติ และศาลอาญาสืบหรือศาลที่
พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาสืบ เมื่อศาลทหารกลางได้พิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งแล้ว ให้เป็นอัน
ถึงที่สุด”

เอกสารอ้างอิง

เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. หลักกฎหมายว่าด้วยสิทธิเสรีภาพ .กรุงเทพฯ : วิญญชน, 2547.

เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. กฎหมายอาญา ภาค 1. พิมพ์ครั้งที่ 3.กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์, 2536.